

SAO ZSUNG - FEN :

Az egységes nemzeti nyelv kialakulásának folyamata

/és a nyelvjárások számára készülő fonetikus írás/.*

/Kinaiból oroszra fordította I.M.Csanyin./

F 9946/3

SZTÁLIN elvtárs "A marxizmus és a nyelvtudomány kérdései" c. zseniális művében szabatosan megfogalmazott tudományos utbaigazítást adott nekünk a nyelvjárások és a nemzeti nyelvek fejlődésének kérdései meg a nyelvek összeolvadásának kérdése terén. Az elmúlt két év alatt egyes elvtársak, akik az anyanyelv problematikájával foglalkoznak, számos tanulmányt tettek közzé, amelyekben a marxista nyelvtudomány tételei alapján igyekeztek megoldani a kínai nyelvjárások és a kínai nemzeti nyelv kérdését, s igyekeztek meghatározni - e kérdés megoldására támaszkodva - a kínai írásreform egyik vagy másik alapelvét. Az efféle kísérletek teljes mértékben jogosultak és szükségesek. Sajnos, azoknak a száma, akik részt vettek e kérdések megvitatásában, nem volt valami nagy, és pillanatnyilag még bajos arról beszélnünk, hogy a szóbanforgó probléma körül egységes álláspont alakult volna ki. Az alábbi cikkben jómagam néhány személyes észrevételt szeretnék tenni e kérdéstről.

Egyes elvtársak a kínai nyelv és a kínai nyelvjárások fejlődésére I.V.SZTÁLINnak azt a tételét alkalmazták, amely szerint a szocializmus világméretű

* Megjelent a "Csungkuo jüven" c. pekingi lapban 1952. szeptember 20-21-én. A cikk előtt az alábbi szerkesztőségi megjegyzés áll: "Mindézig nincs közös megegyezés abban a kérdésben, hogy vajjon napjainkban kialakult-e már a kínai nemzeti nyelv. Ez a cikk a szerző véleményét képviseli a nemzeti nyelvekről. Az olvasónak tekintetbe kell vennie, hogy SAO ZSUNG-FEN nem osztja "A kínai nyelvről" c. tanulmány szerzőjének nézeteit, amely tanulmányt jelen számunkban közöljük, s amely szintén a kínai nemzeti nyelv kérdését taglalja". N.J.KONRADnak "A kínai nyelvről" c. cikkéről van szó, amely kínai fordításban megjelent a "Csungkuo jüven" c. lapban; oroszul lásd: "Voproszű jazükoznanija", 1952/3, 45-78.1./

győzelmét megelőző korszakban az egyik nemzeti nyelv győzelmet arat a másik felett. Ezek az elvtársak az alábbi következtetésre jutottak: "Ebből láthatjuk, hogy a közös nemzeti nyelv /obscenacionalnünj jazük/ szabályai azt a nyelvjárást képviselik, amely a koncentráció és összeolvadás során végül is győztes maradt, nem pedig valamely új, harmadik nyelvet." 1) Mások a kínai nyelv és a kínai nyelvjárások fejlődésére I.V.SZTÁLINnak azt a tételét alkalmazták, amely szerint a szocializmus világméretű győzelme után a nemzeti nyelvek összeolvadnak egymással. Ők pedig erre a következtetésre jutottak: "Az a nyelvcsalád, amelyet most a kínai nyelvjárások alkotnak, békés együttműködésben él. E család tagjai között szó sem lehet arról, hogy az egyik nyelvjárás elnyomja a másikat, vagy, hogy az egyik vereséget szenvedjen és a másik győzzön. Összeolvadásuk valójában már egy igen hosszú történelmi korszakon át eddig is folyamatban volt és a jövőben is folytatódik, mindaddig, amíg teljesen össze nem olvadnak egy egységes nemzeti nyelvvé." 2) Szerintem egyáltalán nem problematikus, vajjon a nemzeti nyelvek fejlődésére vonatkozó tétel joggal alkalmazható-e egy-egy nyelv nyelvjárásainak történelmi fejlődési folyamatára.

Tudjuk, hogy a nemzeti nyelvek elkülönülése a nemzetek kialakulása nyomában jár, a nemzet pedig a felfeléaladó kapitalizmus korszakának történelmi kategóriája, az emberek tartós közössége, amely avval kapcsolatban jött létre, hogy "a harcot a gazdasági szférából a politikai szférába viszik át." 3) Ezért a nemzeti mozgalom végleg csak a burzsoázia bakásával szűnhetik meg. "Csak a szocializmus birodalmában teremthető meg a teljes béke." 4) Amíg lesz nemzeti harc, a nemzetben nyugvó nemzeti nyelveknek is harcolniuk kell egymással, ki kell egymást szorítaniok; ha megszűnik a nemzeti harc, ezek is abbahagyják a harcot és egyesülnek egymással. A különféle történelmi korszakokban más és másilyenek a nemzetek közötti kapcsolatok, ennek megfelelően a nemzeti nyelvek közti kapcsolatok is más és másfélék.

Teljesen más a nyelvjárások helyzete. A nyelvjárások: kiágazások a nemzeti nyelven belül. Ugyanez áll nemcsak a nemzeti nyelv nyelvjárásaira, hanem a népi, a törzsi és a nemzetségi nyelv nyelvjárásaira is. I.V.SZTÁLIN azt mondja nekünk: "...a törzseknek és népeknek...megvolt a maguk gazdasági alapjuk, megvoltak a régóta kialakult nyelveik...Persze, voltak emellett dialektusok, helyi tájszólások, de ezeknek fölébe emelkedett és ezeket magának alárendelte a törzs vagy a nép egységes, közös nyelve." 5) Ezért a nyelvjárásokat sohasem tekinthetjük olyan egymást kiszorító csoportoknak, mint a nemzeti nyelveket. A köztük lévő csekély különbségeket mindig és mindenütt áthidalja magának a nyelvnek egysége, a faji, gazdasági, politikai egység. Ha ez igaz, akkor ez azt is jelenti, hogy a nyelvjárások fejlődéstörténetében nem beszélhetünk a harc és az összeolvadás külön-külön szakaszairól. A nyelvjárások fejlődésének története merőben más, mint a nemzeti nyelvek fejlődésének története.

Mivel a nyelvjárásoknak nemzeti nyelvvé való fejlődése nem ellenségeskedés és harc formájában s nem is a kölcsönös egyesülés formájában megy végbe, világos, hogy egy harmadik formában kell végbemennie, mégpedig a békés elterjedés formájában.

MARX arról beszél, hogy "a dialektusok egységes nemzeti nyelvvé koncentrálnak a gazdasági és politikai koncentráció következtében". 6) LENIN továbbfejlesztve és kiegészítve ezt a tételt, azt mondja: "...a nyelv egysége és akadálytalan fejlődése egyik legfontosabb előfeltétele a valóban szabad és széles kiterjedésű, a modern kapitalizmusnak megfelelő kereske-

delmi forgalomnak és a lakosság egyes osztályok szerinti szabad és széleskörű csoportosulásának, végül, előfeltétele annak, hogy a piac szoros kapcsolatban legyen minden egyes nagy vagy kis gazdasági eggyeddel, eladóval és vásárlóval." 7) Ebből világosan kitűnik, hogy a gazdasági és politikai koncentrációknak szüksége van a nyelv egységére és koncentrációjára. Ez a követelmény a gazdasági életben nélkülözhetetlen szoros kapcsolatból következik, s egy bizonyos közös politikai csoportosuláson /a nemzetet/ belül áll elő. Az egész nemzet kívánsága ez, tehát egyáltalán nem valami elszigetelt követelmény, amelyet csupán egy bizonyos nyelvjárásterület támaszt. Ez pedig békés viszonyokat teremt a nyelvjárások fejlődésében. Szó sem lehet itt ellenségeskedésről vagy elnyomásról.

A békés fejlődés azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a nyelvjárásoknak egyenlő esélyeik vannak az összeolvadás vagy a kereszteződés folyamán. Miért? I.V.SZTÁLIN azt mondja: "... egyes helyi nyelvjárások a nemzetek kialakulásának folyamán a nemzeti nyelvek alapjává válhatnak és önálló nemzeti nyelvekké fejlődhetnek... Ami az ilyen nyelvek többi nyelvjárását illeti, ezek elvesztik önálló létüket, beolvadnak ezekbe a nyelvekbe és eltűnnek bennük." 8) Ebből nyilvánvaló, hogy a közös nemzeti nyelv a politikai, gazdasági koncentráció övezetének nyelvjárása alapján alakul ki; ez a nyelvjárás fokozatosan magába szívja a többi nyelvjárás elemeit, de csak azokat, amelyek elfogadhatók. Ugyanakkor persze a nemzeti nyelv alapját alkotó nyelvjárásnak is le kell mondenia a maga túlságosan specifikus elemeiről, csakhogy ez lényegesen mást jelent, mint a többi nyelvjárás esetében, amelyek teljesen eltűnnek. A kialakult közös nemzeti nyelv gerincét minden téren - a hangtanban, a nyelvtanban, a szókincsben egyaránt - az a nyelvjárás alkotja, amely alapja volt. Egyetlen más nyelvjárás sem képes a közös nemzeti nyelv gerincévé válni, s természetesen nem válhat azzá az összes többi nyelvjárás együttvéve sem. Ezért be kell látnunk, hogy egy nyelvjárásnak közös nemzeti nyelvvé való fejlődése elterjedés formájában, nem pedig összeolvadás formájában történik. Az ilyen elterjedés azonban mindenképp hallgatólagos beleegyezése mellett megy végbe, s ezt a nemzetnek a gazdasági élettől függő centripetális ereje hajtja.

A békés elterjedés törvénye nagyon jól ráillik a kialakuló kínai nemzeti nyelvre. A "p'ut'unghua"-nak, 9) amely az egész évezred folyamán a politikai központ szerepét betöltő s ma is politikai központként szereplő Peking nyelvjárása alapján alakult ki, széleskörű elterjedtsége folytán megvan minden lehetősége a fejlődésre a többi nyelvjárás között. Ez vitathatatlan tény. E tény alapján a többi nyelvjárásnak nem marad más hátra, mint hogy alárendelt helyzetbe kerüljön és a maga teljes eltűnése felé haladjon. Ami a jövőendő egységes nemzeti nyelvet illeti, jóllehet most még nem tudjuk biztosan meghatározni alkatának minden egyes jellemvonását, azt már most is leszögezhetjük, hogy szókészletbeli, nyelvtani és méginkább hangtani sajátosságai tekintetében kétségkívül a mai pekingi nyelvjáráshoz fog közel állni, és élesen különbözik majd a jelenlegi kantonai vagy sanghaji nyelvjárástól. Azt mondjuk majd, hogy jitaj ersi k'naj kujen 'százhusz jüan', nem pedig azt, hogy to er jin; azt mondjuk majd, hogy cemmo nahszie tungszhi fengtö luan-c' a-pa-car-ti? 'ezek a holmik miért vannak ily rendetlenül szétdobálva?', nem pedig azt, hogy tien csiekuo je pajtö luan-hszü-lung-ka? Ez az egyenjogúnak semmiképpen sem nevezhető helyzet is a pekingi nyelvjárás elterjedtségét bizonyítja, csakhogy ez az egész nemzet politikai és gazdasági életének követelményei szerint megy végbe, és amellettt fokozatosan, igen hosszú idők folyamán. Ezért ez békés terjeszkedés, tehát egyáltalán nem olyan, amely a többi nyelvjárás elnyomása vagy erőszakos beolvasztása útján megy vég-

be. A nemzeti nyelv kialakulásának és felvirágzásának legfőbb feltétele éppen az effajta elterjedés; a nyelvjárások fejlődésében is ez a legész-
szerűbb tendencia.

Ha felismertük a kínai nyelvjárások fejlődésének említett törvényét, akkor - a kínai nyelv bármely kérdését akarjuk is megoldani - erre a törvényre kell támaszkodnunk, ezzel a törvénnyel összhangban kell eljárunk, és semmiképpen sem szabad e törvény ellenére tennünk vagy annak érvényén csorbát ejtenünk. Épp ezért a kínai írásreform kérdéseiben mi ellene vagyunk annak, hogy a nyelvjárások számára külön fonetikus írásváltozatokat honosítsanak meg. Az írás alkalmas arra, hogy a nyelvet erősítse. Ha a nyelvjárásoknak, amelyeknek a nemzeti nyelv kialakulása folyamán el kell tűnniök, külön írást adunk, akkor az írás csak megerősíti ezeket a nyelvjárásokat, csökkentheti eltűnésük ütemét, ezzel fékezheti nemzeti nyelvünk helyes fejlődését is. Ime, ezért helytelen teljes mértékben az a törekvés, hogy a nemzeti nyelv nyelvjárásaira alkalmazzuk az alábbi tételt: "ha a nyelvek különbözők, akkor a különbségeket az írásrendszerben sem szabad figyelmen kívül hagynunk,"¹⁰⁾ Vajjon Moszkvában is van egy írott orosz nyelv, meg Moszkván kívül is, de az másféle? Az angolok és az amerikaiak ugyan két különböző nemzet, sőt a nyelvükben is vannak némi eltérések, írásrendszerük mégis teljesen egyforma, közös. Milyen alapon szállhatnánk sikra mindez ellen? Mi ugy véljük, hogy nálunk csak egy írásváltozatra van szükség, mégpedig a putunghua részére. Igaz, hogy a délieknél bizonyos nehézségekkel jár majd e változat megtanulása, ámde a nehézségeket az sem szüntetné meg, ha a helyi nyelvjárás külön írásváltozattal rendelkeznek. Hiszen a nyelvjárások számára alkotott külön írásváltozat csakis ama nyelvjárás alapján konstruálható meg, amely egy egész övezetet felölel; lehetetlenség, hogy minden egyes helyiségnek külön írásváltozata legyen. Nem is szólva már mondjuk Vencsou város lakosságáról, amelynek magától értetődően nehéz lenne elsajátítania a Hangcsou város számára kidolgozott írásváltozatot, - még Csucsi város lakossága is csak nehezen tanulhatná meg a hangcsoui írásváltozatot. Ha pedig így áll a dolog, akkor - kérdezzük - milyen kérdések megoldását könnyítené meg számunkra az, hogy a helyi nyelvjárásoknak külön írásváltozatokat dolgoznánk ki?

Sokkal inkább feltehető, hogy a városokban, tehát a politikai és gazdasági koncentráció csomópontjaiban - Sanghajban, Hancsouban stb. - a p'ut'unghua befolyása már elég erős. Az, hogy a városok csupán egyetlen írásváltozatot tanuljanak, mégpedig a helybelit és ugyanakkor elhanyagolják a p'ut'unghua-írás megtanulását, nyilvánvalóan nem elég, mivel amaz nem elégítheti ki a néptömegek tudásszomját; sőt, mi több, az efféle politikát úgy könnyvélnék el, mint a már meglevő p'ut'unghua iránti megvetést, a mint amely ellenkezik a nemzeti nyelv fejlődésének történeti tendenciáival. Vannak, akik azt mondják, hogy mindkétváltozatot meg kell tanulni; de ha a p'ut'unghua-változatot így is, úgy is tanulni kell, és ennek nehézségét egy cöppet sem csökkenteni az, hogy a helyi nyelvjárás számára még egy külön írásváltozatot is meghonosítunk, akkor miért kell oly kiméretlenül támadni az egységes írásváltozat kidolgozásának tervét?

Falun, ahol a gazdasági élet egyelőre még rendezetlen, ezek a nehézségek elég nagymérvűek lesznek /bár persze ezeket a nehézségeket az sem szüntetné meg, ha egy-egy nyelvjárásnak külön írásváltozata lenne/; a helyzet azonban itt sem oly reménytelen. Szerintünk falun az írás-olvasás tanításában előbb energikusan meg kellene honosítanunk CSI CSIMN-HUA elvtárs gyorsított módszerét. A kuenhua¹¹⁾ nyelvjárás-területein az írás-olvasás tanulásakor a csujincemi¹²⁾ abc-nek kell "mankó"-ul szolgálnia, a többi nyelvjárásste-

rületeken pedig a helyi viszonyoknak megfelelően így vagy amúgy helyesbít-
hetjük vagy kiegészíthetjük ezt az abc-t, hogy ugyanilyen "mankóvá" váljék.
Ha azután a hieroglifákat megtanítottuk, a "mankót" el lehet dobni. Ez a
módszer csak előnyökkel jár, és semmi hátránya nincs. Miután a parasztok
elsajátították a hieroglifa-minimumot, a hieroglifák - az ujság- és folyó-
iratcikkek meg szépirodalmi művek olvasása következtében - többé nem lesz-
nek oly idegenek számukra, mint most. A paraszt, mivel mindennapi életé-
nek létfontosságú szükségletei kapcsán egyre többször és többször találko-
zik ezekkel a hieroglifákkal, könnyebben folytatja majd a p'ut'unghua számá-
ra készült fonetikus írás megtanulását is. Ilymódon nemzeti nyelvünk az
egységes fonetikus írásrendszer bevezetése folytán fokozatosan egységeseb-
bé válik.

/Voproszű jazükoznanija, 1953/4, 85-89.1./

J e g y z e t e k :

1. CSANG ZSUJ-KUANG. "Mit jelent a sztálini nyelvtudományi elmélet a kínai nyelv kérdései szempontjából?" /Megjelent a "Takungpeo" c. lapban, Sanghaj. 1950.IX.4./
2. CSOU JÜ-KUANG. "A sztálini nyelvtudomány és a latinositási mozgalom." /Megjelent a "Takungpeo" c. lapban, 1950.IX.14./
3. SZTÁLIN. Művei. 2. kötet. 331.1.
4. Ua. 337.1.
5. SZTÁLIN. Marxizmus és nyelvtudomány. A nyelvtudomány néhány kérdéséhez. Szikra 1950.13.1.
6. Ua. 14.1.
7. LENIN. Válogatott Művek. Szikra 1949.1. kötet. 816.1.
8. SZTÁLIN. Marxizmus és nyelvtudomány. A nyelvtudomány néhány kérdéséhez. Szikra 1950. Melléklet. 1-2.1.
9. P'ut'unghua: - "általánosan elterjedt nyelv" - a kínai nyelv társalgási változatának normája, amely a pekingi nyelvjárás alapján alakult ki.
10. CSOU JÜ-KUANG említett cikkében.
11. Kuenhua: "mandarin tájnyelv"; ez a műszó az északi nyelvjárást jelenti annak három fő változatával, a tulajdonképpeni északi, a délnyugati és a központi változattal együtt.
12. Nemzeti abc, amelyet 1913-ban dolgoztak ki, 1918-ban vezettek be az iskolába, s amelyet a hieroglifák átírásának eszközeként használnak.